

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Застрожнікової Катерини Сергіївни
на тему «Кримінальне провадження в умовах особливого періоду»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності
081 Право**

Вивчення поданої на рецензування дисертації дає підстави стверджувати, що авторкою проведено комплексне дослідження теоретичних і практичних проблем здійснення кримінального провадження в умовах особливого періоду, сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, які мають наукове та прикладне значення.

Ступінь актуальності обраної теми. Розвиток кримінального процесуального законодавства значною мірою визначається здатністю держави своєчасно реагувати на зміни суспільних відносин та нові умови функціонування системи правосуддя. Воєнний стан став саме тим чинником, який суттєво змінив усталені процесуальні механізми та зумовив необхідність їх адаптації до ситуацій, у яких застосування звичайної процедури стає неможливим або істотно ускладненим.

За таких умов особливого значення набуває питання не лише оперативності кримінального провадження, а й якості законодавчих рішень, за допомогою яких забезпечується його безперервність. Спеціальний порядок початку досудового розслідування, зміна механізмів судового контролю, особливості процесуальних строків, проведення окремих слідчих (розшукових) дій, застосування запобіжних заходів та дистанційних форм участі істотно змінюють звичайну логіку кримінального процесу. Це зумовлює потребу в оцінці не лише ефективності таких механізмів, а й їх узгодженості із загальними засадами кримінального провадження.

Практика застосування норм особливого режиму свідчить, що найбільш складними є ситуації, у яких надзвичайні обставини можуть використовуватися як формальна підстава для відступу від загальної процедури. У дисертації обґрунтовано наголошується, що застосування положень розділу IX¹ КПК України

має залежати не лише від самого факту воєнного стану, а й від наявності конкретних об'єктивних обставин, які перешкоджають здійсненню кримінального провадження у звичайному порядку. Такий підхід має принципове значення для попередження надмірного розширення виняткових процедур та збереження правової передбачуваності кримінального процесу.

Актуальність теми посилюється також тим, що тривалий характер воєнного стану поступово перетворює окремі тимчасові процесуальні рішення на механізми, які систематично застосовуються у правозастосовній практиці. За таких обставин особливо важливо не допустити втрати їх виняткового характеру та забезпечити постійну перевірку обґрунтованості відступів від загальної кримінальної процесуальної форми. Саме тому наукове дослідження критеріїв необхідності, пропорційності та тимчасовості спеціальних процедур є своєчасним і практично значущим.

Окремої уваги заслуговує те, що дослідження охоплює не одну стадію кримінального провадження, а весь комплекс трансформацій, зокрема від початку досудового розслідування та проведення слідчих дій до судового розгляду. Такий підхід дозволяє оцінити особливий режим як цілісну процесуальну модель та виявити взаємозв'язок між законодавчими змінами, правозастосовною практикою та процесуальними гарантіями учасників провадження.

З огляду на зазначене, тема дисертації Застрожнікової Катерини Сергіївни є актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах, а проведене дослідження відповідає сучасним потребам подальшого розвитку кримінального процесуального законодавства та формування послідовної практики його застосування в умовах особливого періоду.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обсяг і характер опрацьованого здобувачкою матеріалу свідчать про належний науковий рівень проведеного дослідження, його комплексність та послідовність. Сформульовані в роботі положення ґрунтуються на аналізі кримінального процесуального законодавства, міжнародно-правових актів, практики Європейського суду з прав людини, судової практики, наукових джерел та емпіричних даних, що дозволило здобувачці

розглядати досліджувані проблеми не лише в теоретичній, а й у правозастосовній площині.

Методологічна основа дисертації відповідає характеру поставлених наукових задач. Застосування системно-структурного та формально-логічного методів дозволило визначити місце особливого режиму в системі кримінального процесу та дослідити структуру статті 615 КПК України; порівняльно-правового – зіставити національну модель із зарубіжними підходами; формально-юридичного – проаналізувати нормативне регулювання та практику його застосування; соціологічного і статистичного – перевірити окремі теоретичні висновки на матеріалах професійної практики.

Схвальної оцінки заслуговує використання здобувачкою емпіричної бази, що охоплює результати анкетування 64 професійних суб'єктів кримінального провадження, матеріали 83 кримінальних проваджень, статистичні дані судової влади та Офісу Генерального прокурора України за 2022–2025 роки. Це дозволило не лише виявити практичні проблеми реалізації особливого режиму, а й зіставити нормативні приписи з реальними умовами їх застосування.

Важливим є те, що висновки та законодавчі пропозиції в дисертації переважно формулюються як результат послідовного аналізу конкретної проблеми. Авторка спочатку встановлює недоліки чинного правового регулювання або суперечності правозастосовної практики, аналізує наукові позиції та судові рішення, після чого пропонує відповідний механізм нормативного вдосконалення. Така побудова дослідження підвищує аргументованість запропонованих змін та забезпечує логічний зв'язок між проведенням аналізом і отриманими результатами.

Загалом результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими та достовірними, а сформульовані висновки й рекомендації відповідають змісту проведеного дослідження, впливають із опрацьованого нормативного, теоретичного та емпіричного матеріалу й мають значення для подальшого розвитку науки кримінального процесу та практики застосування кримінального процесуального законодавства.

Наукова новизна одержаних результатів визначається комплексним характером дослідження кримінального провадження в умовах особливого періоду

та системним поєднанням теоретичних, нормативних і прикладних аспектів функціонування особливого режиму досудового розслідування і судового розгляду. Ознайомлення зі змістом роботи дає підстави стверджувати, що визначена у вступі мета дослідження досягнута, а сформульовані положення та висновки мають самостійний характер і містять елементи наукової новизни.

До положень, що становлять науковий інтерес, слід віднести запропоноване співвідношення понять «кримінальне провадження в умовах воєнного стану» та «особливий режим досудового розслідування і судового розгляду», авторське визначення останнього, а також обґрунтування необхідності розмежування правової підстави та фактичних умов його застосування. Такий підхід дозволяє чіткіше визначити межі використання спеціальних процесуальних механізмів і запобігати їх формальному застосуванню лише з огляду на сам факт дії воєнного стану.

Новизною характеризується й функціональна класифікація положень статті 615 КПК України, завдяки якій авторка систематизує норми, що забезпечують процесуальну безперервність, регулюють строки та обмеження особистої свободи, змінюють механізм судового контролю і прокурорського нагляду, доказову процедуру, реалізацію прав учасників, цифрове забезпечення та особливості судового провадження. Запропонований підхід сприяє цілісному розумінню статті 615 КПК України як нормативної основи особливого режиму.

Практично значущими є сформульовані пропозиції щодо вдосконалення окремих процесуальних механізмів, зокрема документального підтвердження неможливості доступу до ЄРДР, тимчасової передачі окремих повноважень слідчого судді керівнику органу прокуратури, застосування запобіжних заходів, проведення обшуку в умовах безпосередньої загрози життю та здоров'ю учасників, а також здійснення судового розгляду із використанням дистанційних технологій.

Отже, положення, сформульовані в дисертації та винесені на захист, є новими або містять елементи подальшого розвитку наявних у науці кримінального процесу підходів. Їх реалізація має значення як для вдосконалення теоретичних засад особливого режиму кримінального провадження, так і для подальшого розвитку кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується цілісністю проведеного дослідження, системністю викладення матеріалу та послідовним вирішенням поставлених наукових задач. Структура роботи побудована таким чином, що теоретичне осмислення особливого періоду та особливого режиму кримінального провадження створює основу для подальшого аналізу трансформацій досудового розслідування, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та особливостей судового розгляду.

Схвальної оцінки заслуговує використання здобувачкою широкої нормативної, наукової та емпіричної бази, а також звернення до матеріалів судової практики, статистичних даних і результатів анкетування професійних учасників кримінального провадження. Це дозволило перевірити теоретичні висновки з урахуванням реальних проблем правозастосування та надати сформульованим рекомендаціям належної практичної спрямованості.

Висновки та пропозиції здобувачки логічно впливають із проведеного аналізу, узгоджуються між собою та спрямовані на вдосконалення правового регулювання особливого режиму досудового розслідування і судового розгляду. Загалом наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є достатньо аргументованими, мають теоретичне підґрунтя та практичне значення для подальшого розвитку науки кримінального процесу і правозастосовної практики.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Структура дисертації визначена предметом, метою та задачами дослідження, відповідає логіці наукового пошуку та забезпечує послідовне розкриття заявленої проблематики. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Матеріал викладено послідовно: від теоретико-правових засад кримінального провадження в умовах особливого періоду до аналізу механізмів адаптації досудового розслідування та особливостей судового розгляду в умовах воєнного стану.

Робота написана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Її зміст характеризується внутрішньою логічністю, взаємозв'язком структурних частин та достатньою повнотою викладення основних результатів дослідження.

Список використаних джерел охоплює 298 найменувань, а додатки містять матеріали, що доповнюють і конкретизують окремі положення дисертації.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значущість дисертації Застрожнікової Катерини Сергіївни, її наукову новизну, обґрунтованість сформульованих положень та можливість використання запропонованих рекомендацій для вдосконалення кримінального процесуального законодавства і практики його застосування, слід зазначити, що окремі положення роботи мають дискусійний характер та потребують додаткової аргументації під час публічного захисту, зокрема:

1. На стор. 115 дисертації здобувачка, досліджуючи питання електронного збереження матеріалів кримінального провадження відповідно до ч. 14 ст. 615 КПК України, обґрунтовано звертає увагу на необхідність забезпечення автентичності й незмінності електронних файлів, обмеження доступу до них та належного цифрового захисту. Водночас практичний механізм реалізації зазначених вимог міг би бути конкретизований шляхом визначення мінімальних організаційно-технічних стандартів такого зберігання, зокрема щодо резервного копіювання, контролю доступу, фіксації внесених змін та перевірки цілісності електронних матеріалів.

2. Авторська пропозиція щодо вдосконалення ч. 8 ст. 176 КПК України, сформульована на стор. 127-128 дисертації, спрямована на індивідуалізацію застосування тримання під вартою до військовослужбовців та заслуговує позитивної оцінки. Водночас додаткової конкретизації потребують критерії, за якими суд має оцінювати можливість забезпечення належної процесуальної поведінки військовослужбовця шляхом застосування менш суворого запобіжного заходу. Зокрема, доцільно було б докладніше врахувати специфіку проходження військової служби, можливість зміни місця дислокації військової частини, виконання бойових завдань та особливості контролю за виконанням покладених на особу процесуальних обов'язків.

3. На стор. 190 дисертації здобувачка визначає комплекс обставин, які мають ураховуватися судом при вирішенні питання про зупинення судового провадження

у зв'язку з мобілізацією обвинуваченого, а на с. 190–193 розвиває механізм документального підтвердження та подальшого контролю за зміною відповідних обставин. Водночас додаткової конкретизації потребує обсяг відомостей, які можуть надаватися суду щодо характеру військової служби, місця дислокації підрозділу та виконуваних завдань, з урахуванням необхідності недопущення розголошення інформації, здатної створити безпекові ризики. Доцільно було б визначити процесуальний механізм, який дозволяв би суду отримати достатню для прийняття рішення інформацію без розкриття відомостей, доступ до яких має бути обмежений.

Поряд з тим необхідно зазначити, що наведені зауваження та рекомендації стосуються переважно дискусійних аспектів дослідження, мають уточнювальний характер і загалом не впливають на позитивну оцінку дисертації, яка характеризується науково-теоретичною та практичною значущістю і містить положення, спрямовані на вирішення актуального наукового завдання та вдосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертація Застрожнікової Катерини Сергіївни на тему: «Кримінальне провадження в умовах особливого періоду» написана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертаційне дослідження містить посилання на використані автором джерела, відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації свідчить, що вимоги щодо академічної доброчесності дисертантом дотримано і робота К.С. Застрожнікової є самостійним монографічним, оригінальним науковим дослідженням. Під час вивчення та аналізу дисертації, наукових публікацій автора дослідження не виявлено фактів порушень академічної доброчесності.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Застрожнікової Катерини Сергіївни на тему «Кримінальне провадження в умовах особливого періоду» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують актуальне наукове завдання, пов'язане з теоретичним осмисленням та вдосконаленням правового регулювання кримінального провадження в умовах особливого періоду.

Дисертаційна робота Застрожнікової Катерини Сергіївни на тему «Кримінальне провадження в умовах особливого періоду» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Застрожнікова Катерина Сергіївна на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
заступник директора з навчально-організаційної роботи
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Любов ОМЕЛЬЧУК